

LENTNER CSABA – LENCSEÉS ENIKŐ
– HEGEDŰS SZILÁRD

Az EU tagországok helyi önkormányzatainak fiskális ellenállóképessége és pénzügyi stabilitása a Covid-19 válság idején: kiemelt fókuszban Magyarország

Fiscal Resilience and Financial Stability of Local Governments in EU Member States During the Covid-19 Crisis: A Focus on Hungary

•
SZERZŐK:

LENTNER CSABA, egyetemi tanár, kutatóműhely vezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar (NKE ÁNTK), Széll Kálmán Állampénzügyi Kutatóműhely, 1083 Budapest, Ludovika tér 2., lentner.csaba@uni-nke.hu, ORCID: 0000 0003 2241 782X

LENCSEÉS ENIKŐ, egyetemi docens, vendégkutató, Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar, NKE ÁNTK Széll Kálmán Állampénzügyi Kutatóműhely, lencses.eniko@uni-bge.hu, ORCID: 0000 0003 2018 1294

HEGEDŰS SZILÁRD, egyetemi docens, dékánhelyettes, vendégkutató, Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar, NKE ÁNTK Széll Kálmán Állampénzügyi Kutatóműhely, hegedus.szilard@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0002-0286-1715

JEL kód: H72, H63, E62, R51, F45

Kulcsszavak: települési önkormányzatok • pénzügyi stabilitás • Covid-19
• Európai Unió • Magyarország

Absztrakt: A tanulmány célja az Európai Unió tagállamok (benne a magyar) települési önkormányzati alrendszeire gyakorolt pandémia-hatások vizsgálata. Elemzésünk során a helyi önkormányzatok működési bevételeinek, adósságainak, adóbevételeinek és pénzügyi vagyónának alakulását vizsgáltuk 2018 és 2022 között. A kutatásunk rávilágít, hogy a kormányzati politika alakulása meghatározó szerepet játszott a helyi önkormányzatok stabilitásának fenntartásában, különösen Magyarországon. A magyar esettanulmány rávilágít, hogy a túlcentrális központi államháztartási rendszer, a központi-kormányzati irányítás dominanciája az önkormányzatok pénzügyi kapacitásaira kedvezőtlen hatásokat is gyakorol.

AUTHORS:

CSABA LENTNER, Professor, Head of Széll Kálmán Public Finance Lab, Faculty of Governmental and International Studies, Ludovika University of Public Service (NUPS), lentner.csaba@uni-nke.hu, ORCID: 0000 0003 2241 782X

ENIKŐ LENCSES, Associate Professor, Visiting Researcher, Faculty of Finance and Accountancy Budapest University of Economics and Business, NUPS Széll Kálmán Public Finance Lab, lencses.eniko@uni-bge.hu, ORCID: 0000 0003 2018 1294

SZILÁRD HEGEDŰS, Associate Professor, Vice-Dean, Visiting Researcher, Faculty of Finance and Accountancy Budapest University of Economics and Business, NUPS Széll Kálmán Public Finance Lab, hegedus.szilard@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0002-0286-1715

JEL code: H72, H63, E62, R51, F45

Keywords: *municipal governments • financial stability • Covid-19 • European Union • Hungary*

Abstract: *The aim of this study is to examine the impact of the pandemic on the subsystems of local government in the Member States of the European Union (including Hungary). In our analysis, we examined the evolution of local governments' operating revenues, debts, tax revenues and financial assets between 2018 and 2022. Our research highlights that fiscal policy developments have played an important role in maintaining the stability of local governments, especially in Hungary. The Hungarian case study highlights that the over-centralisation of public finances and the dominance of central-government control have a negative impact on the financial capacity of local governments.*

BEVEZETÉS

A Covid-19 járvány jelentős hatással volt az Európai Unió tagállamainak központi fiskális helyzetére és a helyi önkormányzatok pénzügyi stabilitására. A válság alatt az egyes nemzetgazdaságok saját hatáskörben ellensúlyozó fiskális lépéseket tettek. Ennek vizsgálata az eurózóna, Európai Unió és Magyarország vonatkozásában új tudományos eredményekkel kecsegtet. Az EU hatóságai és a tagországok rendkívüli pénzügyi intézkedéseket vezettek be a tagállamok támogatására. A szaktanulmányok is hangsúlyozták a fiskális expanzió és a gazdasági helyreállítás szükségességét, illetve a vele elkerülhetetlenül járó közadósság növekedését a járvány utáni időszakban. Kutatások rávilágítottak arra, hogy a fiskális stabilitás fenntartása a Covid-19 utáni időszakban az EU tagállamai számára kritikus feladat lesz. Tanulmányunk az EU tagországok önkormányzati alrendszerének pénzügyi elemzésére irányul, arra, hogy a pandémia milyen módon változtatta meg a pénzügyi kapacitásukat a Covid időszak alatt (2020–2022) egy viszonylag konszolidált (2018-2019-es) időszakhoz képest, s milyen trendek rajzolódnak ki a vizsgálatba vont körre nézve.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A Covid-19 válság alatt az eurozóna központi és periférikus országai diszkracionális fiskális politikájukat egyre inkább ellen-ciklusúvá tették, ami a választási stratégiák változására utal (Heimberger, 2023; Olaoye, 2023). Az EU hatóságai rendkívüli fiskális és monetáris intézkedéseket vezettek be a tagállamok támogatására (Canelli et al., 2021). A szakirodalomban hangsúlyozták a fiskális expanzió, a közadósság növekedése és a gazdasági helyreállítás elvei iránti szükségességet a járvány utáni időszakban is (Milovanović et al., 2022).

Kutatások rávilágítottak arra, hogy a fiskális stabilitás fenntartása a Covid-19 utáni időszakban az EU tagállamai számára kritikus feladat (Stawska – Miszczyńska, 2022). Ezen túlmenően vizsgálták a járványügyi intézkedések, a monetáris válaszok és a fiskális politikák pénzügyi piacokra gyakorolt hatását is, kiemelve ezek összefüggését (Abakah et al., 2023). A vállalatok válasza a válságra szintén függték a kormányzati fiskális politikáktól, amelyek jelentős szerepet játszottak a konszolidációban, illetve a zöld helyreállítás elősegítésében a járvány utáni gazdaságban (Zhang, 2021).

Az EU gazdasági válaszainak jogi és politikai vonatkozásait is elemezték, értékelve az intézkedések gazdasági és monetáris unióra gyakorolt hatását (Fabbrini, 2021). A Next Generation EU terv, amely jelentős fiskális és politikai válasz volt a járványra, különös figyelmet kapott a tagállamok közötti konfliktusok és újraelosztási dimenziók szempontjából (Porte – Jensen, 2021). A járvány továbbá aggodalmakat vetett fel a fiskális egyensúly, a kormányzati hatékonyság, az adósságszintek és a hosszú távú politikai döntések társadalmi és gazdasági hatásai kapcsán (Jong – Ho, 2020).

A helyi önkormányzatok pénzügyi helyzete az EU tagállamaiban a Covid-19 után széles körben kutatott téma. Tanulmányok hangsúlyozták a támogatás növelésének és a költségvetési transzferek gyorsításának szükségességét a helyi önkormányzatok számára a járvány okozta kihívások hatékony kezelése érdekében (Permanasari et al., 2022). Felme-

rültek aggodalmak is a helyi önkormányzatok pénzügyi ellenálló képességével kapcsolatban, különösen a járvány után, és kérdések merültek fel a központi kormányzati finanszírozási keretrendszer megbízhatóságával kapcsolatban, amely az egyes helyi hatóságok speciális igényeit hivatott kielégíteni (Ahrens – Ferry, 2020).

A kutatások vizsgálták a járvány hatását a szubnacionális pénzügyekre, különös tekintettel a helyi gazdasági bázis fenntartására szolgáló pénzügyi megoldásokra és rugalmas fiskális szabályokra (Patrzałek – Gałęcka, 2022). Hangsúlyozták az alacsonyabb jövedelműekre is kiterjedő egészségbiztosítás jelentős szerepét a járványhoz kapcsolódó fiskális nyomás enyhítésében a helyi önkormányzatok számára, kiemelve a helyi önkormányzatok kulcsszerepét a járványra adott válaszok és a gazdasági helyreállítás finanszírozásában (Perez et al., 2021).

További tanulmányok vizsgálták a globális Covid-19 járvány helyi önkormányzati források felhasználására gyakorolt hatását, kiemelve helyi önkormányzati egységek költségvetését és értékelve a járvány hatását a források felhasználására, különösen a jóléti/társadalombiztosítási kiadásokban (Šoltés et al., 2021). A helyi önkormányzati adósság és a vállalati adósságszolgálat közötti kapcsolatot is feltárták, jelezve, hogy a helyi önkormányzati adósság növekedése a helyi vállalatok adósságszolgálati szintjének csökkenéséhez vezethet (Kong, 2023), vagyis a települési önkormányzatok közvetlen és közvetett módon a helyi vállalkozások finanszírozási feszültségein hogyan próbálnak enyhíteni.

Bouhleb (2021) magyar helyi önkormányzatok szerepét elemzi a Covid-19 válság kezelésében. A kutatás bemutatja a helyi hatóságok által bevezetett megelőző és védelmi intézkedéseket, amelyek célja a vírus terjedésének megakadályozása és a lakosság biztonságának megőrzése volt. A tanulmány hangsúlyozza, hogy bár a magyar helyi önkormányzatok erőforrásai és hatáskörei korlátozottak, mégis hatékonyan tudtak reagálni a válságra, és az állammal együttműködve sikerült jelentős eredményeket elérniük a járvány megfékezésében.

Fekete et al. (2021) tanulmánya a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben található települések önkormányzatainak válságkezelését elemzi a Covid-19 járvány első hullámában. A szerzők a gazdasági hatásokra összpontosítanak, különös tekintettel az idegenforgalmi adóbevételek kiesésére és a helyi önkormányzatok pénzügyi helyzetére. A kutatás rávilágít a térség speciális kihívásaira és azokra a stratégiákra, amelyekkel az önkormányzatok igyekeztek enyhíteni a járvány hatásait.

A Baranyai és társai (2021) által jegyzett tanulmány a magyar települési önkormányzatok válságkezelési gyakorlatát és mozgásterét elemzi a Covid-19 járvány idején. A kutatás átfogó képet nyújt arról, hogy az önkormányzatok milyen mértékben tudták kezelni a járvány okozta kihívásokat, milyen forrásokat vettek igénybe, és hogyan alakult a helyi autonómia és a centralizáció viszonya. A tanulmány eredményei szerint a helyi önkormányzatok mozgásterese jelentősen szűkült a központosító kormányzati intézkedések miatt, ugyanakkor a reziliencia, azaz a válságokkal szembeni ellenálló képesség változatos képet mutatott. A kutatás kiemeli, hogy a válságkezelés sikeressége nagymértékben függött a helyi vezetők és a központi kormányzat közötti együttműködés minőségétől, valamint az információk és erőforrások hozzáférhetőségétől. A tanulmány javaslatokat is megfogalmaz a jövőbeni válságkezelés javítására, beleértve a decentralizáció erősítését és a helyi erőforrások jobb felhasználását.

A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK EURÓPAI CHARTÁJA ÉS A JOGI ÉRTELEMBEN VETT MAGYAR MEGFELELŐSÉG

A Helyi Önkormányzatok Európai Chartája az Európa Tanács egyik kiemelkedő jogi dokumentuma, amely a helyi önkormányzatok autonómiáját és gazdasági függetlenségét kívánja biztosítani. A Charta meghatározza azokat az alapelveket, amelyek alapján a helyi önkormányzatok működése során garantált a döntéshozatali és pénzügyi önállóság, továbbá kiemeli a decentralizáció szükségességét. Az alábbiakban részletezem a Charta gazdasági vonatkozásait, valamint azt, hogy a magyar önkormányzati rendszer mennyiben felel meg ezeknek az elvárásoknak.

A Charta egyik alapelve, hogy a helyi önkormányzatok autonómiája elengedhetetlen a hatékony működéshez. Ennek részeként az önkormányzatoknak saját gazdasági alapokkal kell rendelkezniük, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy függetlenül végezhesék feladataikat. Ezek az alapok magukban foglalják a helyi adók és illetékek kivetésének jogát, valamint egyéb bevételek kezelését. Emellett fontos szempont, hogy az önkormányzatok pénzügyi forrásai arányosak legyenek a rájuk ruházott feladatokkal. Ez a kapcsolat biztosítja, hogy képesek legyenek megfelelően ellátni a közszolgáltatásokat és egyéb feladataikat.

A pénzügyi autonómia és a döntéshozatali szabadság szintén központi elemei a Chartának. Az önkormányzatoknak jogukban áll, hogy meghatározzák a gazdasági prioritásait, tudják kezelni bevételeiket és költségvetésüket, valamint szabadon dönthessenek azok elosztásáról. Az állami támogatások szerepe ebben a rendszerben kiegészítő, nem helyettesítő kell, hogy legyen. A támogatások arányos elosztása és transzparenciája alapfeltétel, amelyet a Charta hangsúlyoz. Továbbá a helyi önkormányzatok jelentős szerepet játszanak a gazdasági fejlesztésben, a helyi erőforrások hatékony felhasználásában és a közösségek fenntartható fejlődésének elősegítésében.

A magyar önkormányzati rendszer (jogi értelemben véve) részben megfelel a Charta gazdasági elvárásainak. Az Alaptörvény és az önkormányzati törvény biztosítja az önkormányzatok jogait, beleértve a saját bevételek – például helyi adók és illetékek – megteremtésének lehetőségét. Ugyanakkor az utóbbi években jelentősen csökkent az önkormányzatok pénzügyi mozgásteré, ami sérti a Charta alapelveit. Bár az önkormányzatok finanszírozása részben állami normatív támogatásokon alapul. A helyi adók szabályozásának szigorítása is jelentősen korlátozta az önkormányzatok gazdasági autonómiáját.

Az állami támogatások elosztása Magyarországon normatív alapon történik, de a politikai prioritások gyakran befolyásolják a források arányos és transzparens felhasználását. Ez ellentétes a Charta szellemiségével, amely az igazságos és átlátható támogatáelosztást hangsúlyozza.

Bár Magyarországon a jogi keretek biztosítják a helyi önkormányzatok működését és autonómiáját, a gyakorlatban az állami finanszírozástól való függőség, a központosítás és a forráshiány jelentősen csökkentik a helyi önkormányzatok gazdasági mozgásterét. A Charta elvárásainak való teljes megfeleléshez szükség lenne az önkormányzatok pénzügyi autonómiájának megerősítésére, az állami támogatások igazságosabb elosztására és a decentralizáció elvének következetesebb érvényesítésére. A kritikus megállapítások mellett azonban lényeges azt hangsúlyozni, hogy az önkormányzatok gazdálkodási ügyeibe történő beavatkozás, a

2011–2014-es adósságkonszolidáció a Covid-válság idején állami kényszerből történt, mert a 2010-es évek elejére az önkormányzatok az előző évtizedek hibás gazdaságpolitikája következtében csődhelyzetbe kerültek, másrészt a 2020-as évek elején sem rendelkeztek elegendő forrással, hogy egy világválság hatásait helyben, önkormányzati hatáskörben megoldják. Tehát, ha a magyar önkormányzatoknál csak a jogi megfelelést vizsgáljuk az EU Önkormányzati Charta vonatkozásában, úgy az autonómia sérülhet, ám ha gazdasági okokra, illetve a fenntarthatóság, továbbá a hatékony járvány elleni védekezés hatékony kivitelezhetőségét tekintjük elsődlegesnek, úgy a kormányzati centralizáció volt az egyetlen helyes megoldás mindkét esetben. Megjegyezve, hogy az arányokban egyfajta finomhangolás, sőt a 2025-től várhatóan makrogazdasági és világgazdasági szinten is konszolidálódó gazdasági helyzet egy új önkormányzati-finanszírozási szabályozást igényel.

Míg az EU-ban a transferek expanziója a Charta logikájába illeszthető, „kiegészítő támogatásként” értelmezhető, addig Magyarországon a vizsgált időszak intézkedései (bevételei jogkör-szűkítések, adófékrendszer, különleges övezetek) nem a pénzügyi stabilitási célt kiegészítő, hanem a helyi mozgásteret helyettesítő eszközökként működtek. Ez a gyakorlat – még ha válságmenedzsment-szempontról magyarázható is – intézményi szinten tartós eltávolodást okoz a Charta alapelvétől, és elválasztja a magyar pályát az EU-27 válságkezelési mintázatától. A további empirikus összevetés ezért már nemcsak pénzügyi, hanem intézmény-összhang vizsgálata is.

ANYAG ÉS MÓDSZERTAN

A kutatásunk célja, hogy Magyarország, és az Európai Unió egészének vonatkozásában megvizsgáljuk, hogyan hatott a pandémia az önkormányzati alrendszerekre.

A téma fontosságát indokolja, hogy a pandémia nyomán az államháztartás, benne a lokális szintű alrendszerek is nyomás alá kerültek. Növekedett az ellátandó feladatok köre a lezárásokkal és a járvány elleni védekezésből adódóan, így jelentős költségvetési többletkiadások keletkeztek. Ezért érdekes annak vizsgálata, milyen költségvetési helyzetbe kerültek a pandémiát követően az önkormányzatok.

Vizsgált változók:

- Bevétel a GDP %-ban (B_t),
- Adósság a GDP %-ban (ADS_t),
- Egyenleg a GDP %-ban (E_t),
- Helyi adóbevételek a GDP %-ban (HA_t),
- Nettó pénzügyi egyenleg a GDP %-ban (NPE_t).

A vizsgált időhorizont 2018–2022 közötti, az adatok forrása az Eurostat adatbázisa. A vizsgálati módszereink közül leíró statisztikai elemzést végeztünk el a vizsgált változók vonatkozásában, majd az országok tipizálása érdekében kétlépcsés klaszterelemzést készítettünk. A módszer választásának oka, hogy pontosabb csoportosítást ad, továbbá bemutatja, mely változók befolyásolják a klaszter tagságot. Az EU országokat két szempontból tipizáltuk, egyrészt a csatlakozás dátuma, valamint az önkormányzati rendszermodell alkalmazása alapján. Ezen változókat és a klaszterrel kapott változót keresztábra elemzéssel teszteltük.

EMPIRIKUS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Ebben a fejezetben leíró statisztikai elemzésekkel válaszoljuk meg a kutatási kérdéseinket az EU-27 és Magyarország vonatkozásában.

1. táblázat: Leíró statisztika a vizsgált változókra I.
Table 1: Descriptive statistics for the variables I.

Változó	2018	2019	2020	2021	2022
EU bevétel GDP %	11	10,9	11,6	11,4	11
HU bevétel GDP %	6,5	6,6	6,5	6,2	5,7
EU adóbevétel GDP %	5,2	5,5	6	5,7	4,1
HU adóbevétel GDP %	2,1	2,1	1,9	1,7	1,7
Adósság GDP %	4,2	4,1	4,1	4,2	5,4
Adósság GDP %	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6

*Forrás: Eurostat adatok alapján saját kutatás.
Source: own editing based on Eurostat database.*

A GDP-arányos pénzügyi mutatók 2018 és 2022 közötti alakulása jelentős eltéréseket mutat az EU-átlag és Magyarország között. Fontos megjegyezni, hogy az Eurostat alrendszer-soros (gov_10a_main) adatbázisában a nyers – nem GDP-arányos – bevétel-, adóbevétel- és adósságadatok 2020 előtt már nem érhetőek el, mivel az adatstruktúra megváltozott. Emiatt a pandémia előtti és utáni évek pénzügyi idősorai nem hasonlíthatók össze teljes körűen, és az elemzés kizárólag GDP-arányos mutatókra támaszkodik.

Az EU önkormányzati bevételeinek GDP-arányos értéke a vizsgált időszakban viszonylag stabil maradt (2018: 11%; 2022: 11%), a pandémiás évben azonban átmeneti növekedés figyelhető meg (2020: 11,6%), ami elsősorban a központi kormányzati transzferek emelkedésére vezethető vissza. Magyarország esetében a bevételi arány 2018 és 2020 között stagnált (6,5–6,6%), majd 2021-től folyamatosan csökkent, 2022-re 5,7%-ra mérséklődve, ami a helyi fiskális autonómia szűkülésére utal.

A helyi adóbevételek aránya az EU-ban moderált növekedést mutatott 2018 és 2020 között, míg Magyarországon e mutató folyamatos visszaesése figyelhető meg, amely a válságkezelés során bevezetett központi adópolitikai korlátozásokkal és bevételkiesésekkel magyarázható.

Az önkormányzati adósság az EU-ban stabil pályát követett 2018 és 2021 között, majd 2022-ben 5,4%-ra emelkedett. Magyarország esetében az adósságráta végig rendkívül alacsony szinten maradt (0,5–0,6%), ami elsősorban a szigorú hitelfelvételi korlátozások következménye, és nem feltétlenül a fiskális erő jelzője.

E mutatócsoport alapján az EU önkormányzati rendszerei a Covid-19 időszakában mérsékeltek, átmeneti alkalmazkodást mutattak, míg Magyarországon a bevételi és adóbevételi arányok tartós csökkenése rajzolódik ki.

A 2. táblázat mutatta az EU 27 tagországának önkormányzati rendszereit bemutató makrogazdasági mutatók leíró statisztikáját. A táblázat első harmadában a GDP arányos adósságállományról olvashatunk. Amennyiben az átlagot nézzük, megállapítható, hogy számottevő változás nem történt az adósság mértékében, de láthatóan a 2020-as évben volt a legmagasabb átlagos adósságszint. A szórás és a medián átlaghoz viszonyított mértéke jelzi a jelentős mértékű szóródást, amely oka a maximális értékek emelkedésében látható, itt számottevően emelkedett az adósság a korábbi évekhez mérten. A legalacsonyabb adóssággal rendelkező kvartilisben nem nőtt az adósság, a felső kvartilisben csak 2020-ban történt emelkedés. A táblázat második harmadában láthatjuk a GDP arányos költségvetési egyenleget. Az EU-ban mért átlagos költségvetési egyenleg az önkormányzati rendszerekben 2019-et leszámítva pozitív tartományban volt, sőt a pandémia hatására nem is került deficitest tartományba. Ennek oka lehet, hogy számos országban vezettek be költségvetési szabályokat, amelyek egyik fontos eleme a költségvetési arany szabály érvényesítése. A medián nem, de a szórás jelentősen eltér az átlagos értéktől, így ezen változó is jelentős szóródást mutat. A legalacsonyabb értékek a pandémia hatására visszaestek, ahogyan az az alsó kvartilisben található értékek is. A felső kvartilisben nem változtak, míg a maximum értéknél növekedtek a költségvetési többletet mutató értékek.

Amennyiben az adóbevételeket nézzük, megállapítható, hogy a válsághelyzetekben természetesnek mondható módon csökkent az országok lokális alrendszerének bevétele GDP-arányosan. Ennek csekély mértéke megállapítható az átlagos értékek alakulásáról. E mutatónál is tapasztalhatjuk a medián és a szórás átlaghoz viszonyításával a jelentős eltérést. A minimumban nem változtak, az alsó kvartilisben stagnáltak, míg a felső kvartilisben és a maximumban visszaestek a lokális adóbevételek GDP-arányosan.

Az EU önkormányzatainak pénzügyi mutatóit vizsgálva kiderül, hogy az átlagos adósságszint (ADS2022) 3,7% a GDP arányában, ami alacsonynak mondható, de a szórás magas, ami arra utal, hogy az egyes országok között jelentős különbségek vannak: egyesek teljesen adósságmentesek, míg mások akár 12,8%-os adósságot is felhalmoztak. A költségvetési egyenleg (E2022) átlagosan nulla, vagyis az önkormányzatok többsége egyensúlyban tartja pénzügyeit, bár itt is vannak kisebb eltérések.

Az adóbevételek (HA2022) átlagosan 3,3%-ot tesznek ki a GDP-ből, de jelentős variabilitás figyelhető meg, ami azt jelzi, hogy az önkormányzatok között nagy különbségek vannak az adóbevételi képességekben.

2. táblázat: Leíró statisztika a vizsgált változókra II.
Table 2: Descriptive statistics for the variables II.

Leíró statisztika	ADS2018	ADS2019	ADS2020	ADS2021	ADS2022	E2018	E2019	E2020	E2021	E2022	HA2018	HA2019	HA2020	HA2021	HA2022
Átlag	3,9	3,8	4,1	3,9	3,7	0	0	0	0,1	0	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3
Szórás	3,3	3,4	3,7	3,5	3,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	3,5	3,4	3,6	3,5	3,4
Minimum	-	-	-	-	0	-0,9	-1,3	-1	-0,3	-0,4	-	-	-	-	0,2
Maximum	11,7	12,4	13,3	13	12,8	0,9	0,6	0,5	0,9	1	13	12,5	12,8	12,6	12
Alsó kvartilis	1,4	1,4	1,4	1,3	1,4	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Medián	2,1	2,1	2,6	2,6	2,2	0,1	-	-	0,1	-	2,1	2,1	2,2	2	2,2
Felső kvartilis	6,8	6,7	7	6,6	5,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	5	5	5	4,4	4,8

*Forrás: Eurostat adatok alapján saját kutatás.
Source: own editing based on Eurostat database.*

A következőkben az önkormányzati mozgástért leíró főbb változót, a GDP-arányos bevételt ismerhetjük meg. Amennyiben a mintaátlagot nézzük, megállapítható az a fejlemény, hogy a bevételek legnagyobb értéküket 2020-ban érték el paradox módon. E fejlemény annak tükrében is érdekes, hogy a saját bevételeket meghatározó helyi adók átlagosan csökkentek az EU-ban. A szórás és az átlag mértéke jelentősen eltér az átlagos értéktől, tehát ezen változó is számottevően szóródik. A minimális érték stagnált a vizsgált időszakban, ugyanakkor a maximális értéknél megfigyelhető, hogy a covid pandémia első évében növekedett a GDP-arányos bevétel. Az alsó és felső kvartilisnél egyaránt növekedés volt megfigyelhető. A GDP-arányos mértékek válságos helyzetben torzíthatnak, jelesül, a pandémia nyomán visszaeső GDP okán növekedhet azonos bevételi szint mellett is GDP-arányosan a bevétel.

A nettó pénzügyi egyenleg GDP-arányos értéke azt mutatja meg, hogy a pénzügyi eszközök vonatkozásában, pénzügyi értelemben többlettel rendelkezik az adott önkormányzati rendszer, vagy a bankszektor vagy a pénzügyi intézmények hitelezik az adott önkormányzati alrendszert. Az adatok alapján látható, hogy növekedett a GDP-arányos pénzügyi vagyon az EU önkormányzati rendszereiben ugyanakkora mértékű szórással, és ezt megközelítő felső kvartilis értékkel. A minimális értékből látható, hogy további visszaesés figyelhető meg, míg a maximum értéke kismértékben növekedett. Ennek is lehet magyarázó változója a GDP visszaesése okán fellépő bázishatás. Az összes bevétel (B2022) ennél jóval magasabb, átlagosan 10%, de itt is nagy a szórás, ami azt sugallja, hogy az országok önkormányzatainak bevételi szerkezete és forrásai nagyon eltérőek. A nettó pénzügyi egyenleg (NPE2022) minimális többletet mutat, átlagosan 0,3%, de ez az érték is erős ingadozást mutat, ami arra utal, hogy az önkormányzatok többsége pénzügyi szempontból stabil, de csak kis tartalékot képes felhalmozni (3. táblázat).

3. táblázat: Leíró statisztika a vizsgált változókra II.
Table 3: Descriptive statistics for the variables of interest II.

Leíró statisztika	B2018	B2019	B2020	B2021	B2022	NPE2018	NPE2019	NPE2020	NPE2021	NPE2022
Átlag	10,1	10	10,7	10,5	10	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
Szórás	7	7	7,5	7,3	6,7	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4
Minimum	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Maximum	33,1	33,1	34,8	33,9	30,1	0,7	0,9	1,2	1	1,2
Alsó kvartilis	6,4	6,3	6,5	6,7	6,4	0,1	0,1	0,1	0,1	-
Medián	8,3	8,4	9	9	8,8	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Felső kvartilis	12,2	12,4	13,5	13,7	13,1	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3

*Forrás: Eurostat adatok alapján saját kutatás.
Source: own editing based on Eurostat database.*

A MAGYAR ÖNKORMÁNYZATI PÉNZÜGYI VÁLTOZÁSOK ÖSSZELETÉSE AZ EURÓPAI TRENDEKKEL, AZ ELTÉRÉSEK MAGYARÁZATA

Az EU-27-tel és az összevetésben Magyarországon számottevően más mértékű és tendenciájú folyamatok voltak megfigyelhetők. Mindenekelőtt látható az önkormányzati bevételek és az adóbevételek csökkenése a pandémia két évében, amely 2022-ben is folytatódott. Ezen tényezők egyrészt a kormányzati restriktió, másrészt az adóbázis alapján szolgáló helyi iparüzési adóbevételek, és az idegenforgalmi-turisztikai adó visszaesésének tudhatók be.

Egyedüli pozitív hatás, hogy az adósságállomány növekedése a járvány ellenére sem indult meg, amelynek oka a központi kormányzati adósságfékben, az adósságvállalást akadályozó központi, kormányzat által vezérelt szabályokban keresendő (2. ábra). A Covid-19 világjárvány jelentős gazdasági hatással volt a magyar önkormányzati rendszerre. A járvány következtében számos helyi kormányzat költségvetése jelentősen csökkent, ami kihatott a helyi kiadásokra és fejlesztési stratégiákra. A pandémia idején a magyar kormány különböző forráselvonó intézkedéseket hozott, amelyek befolyásolták a helyi adórendszert és a döntéshozatalt, ami tovább csökkentette az önkormányzatok pénzügyi mozgásterét (Lentner – Hegedűs, 2022).

A bevételek és adóbevételek csökkenő trendje tehát illeszkedik az európai viszonyokhoz, de az adósságnövekedés üteme és mértéke az eladósodási fék szabályok alkalmazása miatt elmarad attól. Ugyanakkor jól látható, hogy a magyar önkormányzati rendszer GDP arányos bevételei, adóbevétel, de maga az adósságállomány is jóval elmarad mind az euróövezet, mind az EU-27 átlagának. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon az önkormány-

zatok pénzügyi kapacitásai, pontosabban a nemzetgazdasági szerepük jóval szerényebb, mint az európai átlagok (3. ábra).

Az eurózána és az Európai Unió más tagországainak önkormányzati pénzügyeitől a pandémia alatt szignifikáns eltérést mutató magyar önkormányzati pénzügyi státuszok alapos megértéséhez elengedhetetlen a korábbi évtizedek néhány alapösszefüggésének vázlatos bemutatása. A 2000-es évek elején a magyar önkormányzatok gazdálkodását az 1990-es évektől kezdődően az jellemezte, hogy a feladatellátásukhoz a szükséges források egyre kisebb mértékben álltak rendelkezésre, mely forrásdeficit főként 2006 után erősödött fel.

Az önkormányzatok visszerthes kötelezettségvállalásokba, jobbára hitelfelvételekbe és deviza alapú kötvények kibocsátására kényszerültek, hogy finanszírozzák az infrastruktúra fejlesztéseket és más folyó üzemviteli kötelezettségeiket. Az eladósodás súlyos problémát jelentett, ami állami konszolidációs beavatkozást tett szükségessé. 2011 és 2014 között a kormány egy központi adósságkonszolidációs programot indított, amelynek célja az önkormányzatok banki háttérű pénzügyi terheinek enyhítése volt.

Az állam átvállalta az önkormányzati banki adósság teljes körét, ezzel stabilizálva a helyi költségvetéseket, amely a puha költségvetési korlát (a helyi önkormányzati túlköltekezés állami megoldása) tipikus megnyilvánulása. (Lásd bővebben: Vasvári, 2018.) Az állami konszolidáció azonban feltételekkel járt, amely az adósságot keletkeztető ügyletek kormányzati engedélyezésében jelentkezett (Vasvári, 2020). Az adósságkonszolidációval párhuzamosan a kormány több önkormányzati közfeladatot is központosított, azaz elvont az önkormányzatoktól (Hegedűs – Lentner, 2020).

Ez azt jelentette, hogy számos, korábban helyben végzett feladat ellátásának felelősségét átvette a központi vagy a központi, de területi alapra leszervezett új (kormányhivatali, járási hivatali) irányítás. Ennek eredményeként az önkormányzatok kevesebb feladatot látnak el, és így kisebb is a pénzügyi kapacitásuk, egyúttal nemzetgazdasági szerepük. Bár a pénzügyi konszolidáció és a feladatelvonási folyamat érdemben enyhítette a pénzügyi problémájukat, de egyben csökkentette a gazdasági szerepkörüket is (Pocsai – Vasvári, 2024).

A jövőbeli pénzügyi problémák megelőzése érdekében Magyarország „adósságfék” szabályokat vezetett be, amelyek korlátozták az önkormányzatok hitelfelvételi lehetőségeit. Ezek a szabályok előírták, hogy az önkormányzatok csak akkor vehetnek fel hitelt, ha azt a központi kormány jóváhagyja, amennyiben a kötelezettségvállalás nem halad meg egy bizonyos küszöbértéket. Ez ugyan biztosította a felelős pénzügyi gazdálkodás erősödését, de egyben korlátozta az önkormányzatok rugalmasságát, nehezítve a helyi szükségletekre való gyors reagálást. Ehhez tartozik, hogy működési hitelt már nem lehet felvenni, néhány kivételtől eltekintve, csak felhalmozási célú hiteleket.

A Covid-19 pandémia idején a magyar kormány számos intézkedést hozott, amelyek jelentős hatással voltak a helyi önkormányzatok pénzügyi helyzetére és mozgásterére, egyidejűleg a járvány terjedésének mérséklését szolgálták. A gépjárműadó teljeskörűen a központi költségvetés bevételeivé vált, és az adóhatósági illetékessége is az állami adóhatósághoz került. Ez az intézkedés szinte teljesen megszüntette a megosztott központi adók intézményét, hiszen a fennmaradó tételek marginálisak lettek.

Még a pandémia előtti évtizedben a kormány elvonta az önkormányzatoktól az osztott közhatalmi bevételek számító személyi jövedelemadó helyben maradó 40 százalékos mértékű hányadát, amelyek a rendszerváltozást követő évtizedekben még az önkormányzatok

pénzügyi kapacitásait növelték, meghatározó tételt jelentettek. Ez ugyan egy hosszú folyamat eredménye volt. A 2020. évi XC. törvény folytonossá tette a gépjárműadó teljes körű elvonását, így az önkormányzatokat csak a bírságok, pótlékok és végrehajtási bevételek illetik meg.

A kormány 2021-ben két adóévre csökkentette a kis- és középvállalkozások helyi iparűzési adóját 1%-ra, a helyi adótörvény szerinti maximum (felső határ) 2 százalékról, amely a vállalkozási nettó árbevétel 2 százaléka volt. Az adóelőleget is 50%-kal mérsékeltek, ha a vállalkozások nyilatkoztak, kérelmet nyújtottak be – a Covid okozta nehézségekre hivatkozva – az önkormányzatok felé. Ez az intézkedés 2022-re is meghosszabbításra került.

További intézkedések között szerepelt az önkormányzatok részére fizetendő idegenforgalmi adó fizetésének felfüggesztése 2020.12.31-ig, amit később meghosszabbítottak 2021.06.30-ig. 2021 végéig az önkormányzati más hatósági díjak rögzítésre kerültek, és az önkormányzatok nem emelhettek szolgáltatási árakat, illetve nem vezethettek be új díjakat.

A pandémia kirobbanását követően felgyorsult a jogalkotási folyamat, és tovább erősödött a centralizáció a magyar államháztartásban. Létrehozták a különleges gazdasági övezeteket. Egyes jól iparosított önkormányzatok közigazgatási területén elhelyezkedő vállalkozásokat a kormány kivett az önkormányzatok adóztatási-adóigazgatási jogköréből. Vagyis a korábban önkormányzati adóügyi hatáskörből az állami adóhatósághoz rendelték a jól prosperáló ipart és kereskedelmet űző vállalkozásokat. Lényegében az erősebben iparosított települések ipari területeit, a rajtuk lévő vállalkozások helyi adófizetési kötelezettségét az önkormányzatoktól a központi költségvetés felé rendelte a kormány. Az önkormányzatok mozgásterét ezzel tovább csökkent a tételes adók rögzítése miatt, ami kedvezőtlenül hatott a gazdálkodás szabadságára és az ellátandó közfeladatok minőségére. Ezen intézkedés 2024.12.31-én megszűnt.

A kormány az intézkedéseket azzal indokolta, hogy a válságkezelésből az önkormányzatoknak is ki kell venni a részüket. Ezen intézkedések jelentősen rontották az önkormányzatok pénzügyi kapacitásait, amelyek elégtelen volta nehézkesebbé teszi a fejlesztési alapok helyben történő megképzését, sőt, a fejlesztések egyre nagyobb hányada egyedi kormányzati döntéseken múlik. Ezen tényezők idézték elő az önkormányzati rendszer pénzügyi mozgásterének, sőt, a közszolgáltatások minőségi ellátásának csorbulását.

A gazdasági erő csökkenése automatikusan kiváltja az önkormányzati autonómia gyengülését is. A felépülő új önkormányzati rendszer kritikáját számos kutató ebben fogalmazza meg. (Lásd például Kornai et. al., 2022.) Lényeges azonban azt is hangsúlyozni, hogy a nemzetközi vállalatok egy-egy önkormányzat területére történő letelepedéséhez jelentős állami támogatásokat biztosít a kormány, amely vállalkozások hasznait a későbbiekben – ismét utalva rá, hogy most már egyre kevésbé – a települési önkormányzatok a vállalati nettó árbevétel alapján szedett iparűzési adók által élvezték. Ennek oka, hogy 2025-ben elvonta az állam a 2024-es adóév feletti bevételeket. Tehát a kormány nem csak a vállalatot vitte (csábította) a településre magas állami támogatás által, hanem egy állandó iparűzési adóbevétel is biztosított a települések számára.

Lényeges arra utalni, hogy Kornai már a 2011–2014-es önkormányzati pénzügyi konszolidációt, vagyis központi költségvetés általi adósságtólvételt is az önkormányzati függetlenség csorbulásának, egyidejűleg a puha költségvetési korlát újabb megnyilvánulásának vélte, amely vélekedés ugyancsak kritikával illelhető. Adott gazdasági, politikai körülmények között ugyanis az adósságok átvállalása, illetve a Covid alatt a védekezési költségek

nagyobb részének kormány általi biztosítása nem jelent függetlenség csorbítást, hanem inkább anyagi segítséget. Az adósság keletkezése ugyanis a hibás rendszerváltó gazdaság-politika egyik következménye.

A gazdálkodás feszességét tovább erősíti, hogy az önkormányzatok pótlólagos forrást a hitelpiacokról korlátozottan vonhattak be, ugyanis az eladósodást megakadályozza az adósságfék-szabály, továbbá a fejlesztési lehetőségek eleve alacsony foka. Mindezekből azonban jól kiolvasható a magyar önkormányzatok markáns nemzetgazdasági szerep- és pénzügyi kapacitás csökkenése, különösen a pandémia óta.

Hangsúlyozandó azonban, hogy a magyar önkormányzati rendszer gazdasági konjunktúra idejében jól tudott működni, hiszen pénzügyileg konszolidálásra kerültek, és intézmény fenntartói feladataik többsége is átkerültek a központi költségvetéshez, azonban a válsághelyzetekben számottevően tovább csökkent az önkormányzatok mozgástere, és a jelen gazdasági körülmények is a válságos idők jeleit mutatják (alacsony növekedés, kritikus infláció). Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben lényegében az történt, hogy a 2010-ig eladósodott önkormányzatokat a központi költségvetés pénzügyileg konszolidálta, vagyis az alrendszer adósságait átvállalta, sőt, a közfeladataik jelentős részét is elvonta.

Tény, hogy az EU-s országok egyöntetűen hasonló kihívásokkal szembesültek a járvány idején, ám a magyar önkormányzatok helyzete különösen eltért a központosítás és az önkormányzatok állami pénzügyi korlátozása, sőt a központi forráselvonás miatt. A helyi gazdasági önállóság csökkentése azt eredményezte, hogy az önkormányzatok kevesebb forrással és mozgástérrel rendelkeztek a válság kezelésére. A szakirodalmi áttekintésben bemutatott kormányzati támogatási expanzióra utaló európai gyakorlatnak (lásd: Ahrens – Ferry, 2020; Permanasari et. al., 2022). Magyarországon pont az ellenkezője érvényesül. Vagyis a pandémia alatt a központi kormányzat forrásokat, adóbevételek-szerzési lehetőségeket vont el az önkormányzatoktól, bár a járványválság kezelés terheinek döntő többségét is a központi költségvetés állta, és a védekezést alapvetően centrálisan oldotta meg.

Az említett intézkedések összehatásaként a magyar önkormányzatok pénzügyi helyzete gyengült. Gazdasági önállóságuk csökkent, ami megnehezíti a közszolgáltatások minőségi ellátását, még ha azok szerényebb volumenűek is, mint 2010 előtt, az átfogó állampénzügyi reformok előtt voltak. Magyarországon tehát egy forrás-, feladat- és hatáskör elvonási folyamat érvényesül, amelyet a Covid-19-es járványt kezelő védekezési politika még jobban megnehezített. A feladatok központosítása, a hitelfelvételi korlátozások és a Covid-19 okozta bevételelvonások tovább rontották az önkormányzatok pénzügyi és közszolgáltatási képességét a jövőre vonatkozóan is. Összességében azonban azt lehet megállapítani, hogy az elvonó jellegű központi-kormányzati politika nem feltétlenül káros, viszont a helyes arányok, adóztatási jogkörök és finanszírozás hozzárendelés a világgazdaság, illetve benne a magyar gazdaság helyreállítását követően szükséges lesz.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmányban megállapítható, hogy a települési önkormányzati adósság GDP arányos, átlagos értéke átmenetileg nőtt az EU-ban, ugyanakkor ez az adósságállomány emelkedése nem volt tartós és jelentős mértékű. A növekvő adósságok nem lettek kritikusak a

két válságos év hatására az EU önkormányzati alrendszerében.

A költségvetési egyenleg alakulásánál megfigyelhető fegyvelmezetség az EU tagországok önkormányzati alrendszerében, hiszen a fiskális mozgástér ellenére sem történt tömeges deficit keletkezés, ám ez összefüggésben lehet azzal a ténnyel, hogy számos országban korlátozó költségvetési szabályok léptek hatályba.

A válságos idők egyik tünete, hogy a GDP arányos adóbevételek visszaestek. Főleg 2020-ban csökkent jelentősen az EU gazdasági teljesítménye a lezárások, kényszerű termelés leállása miatt. Ezzel ellentétben a bevételek GDP arányos aránya – a nyilvánvaló GDP volumen mérséklődést is figyelembe véve – még növekedett is a pandémia éveiben, az azt megelőző évekhez képest. Ennek oka egyrészt a bázishatás, másrészt a központi költségvetések transferekkel egészítették ki a kieső önkormányzati saját jogú bevételeket.

Ezzel szemben, az eleve kisebb pénzügyi kapacitásokkal (bevételek, helyi adók, adósság) bíró Magyarországon az önkormányzati alrendszer számos mutatójában, így a bevételek, adóbevételek vonatkozásában visszaesést könyvelt el, amely a hazai önkormányzati rendszer tendenciózus visszaszorulásában illeszkedik, a válság alatt is megnyilvánuló kormányzati forráselvonó intézkedések következtében. Pozitívumként azonban megállapítható, hogy a költségvetési egyenleg pozitív maradt, nem bontakozott ki a korábbi 2007-2008-as subprime válság nyomán megfigyelhető eladósodási hullám, és az önkormányzati nettó pénzügyi vagyon is pozitív tartományban maradt.

A tanulmány következtetései alapján megállapítható, hogy a pandémia nem okozott jelentős és tartós adósságállomány növekedést az EU önkormányzati alrendszerében. A költségvetési fegyvel megőrzése, valamint a fiskális szabályok betartása hozzájárultak a pénzügyi stabilitás fenntartásához. Az adóbevételek visszaesése ellenére a központi költségvetésből származó transferek biztosították az önkormányzatok működését. Ám szignifikáns az eltérés Magyarország esetében, ahol a pandémia alatt a bevételek és adóbevételek átmeneti visszaesése volt megfigyelhető, amely a magyar önkormányzati rendszer további visszaszorulását, nemzetgazdasági jelentőségvesztését jelzi. Ez specifikus magyar jelenség, melynek során az EU tagállamok általános trendjeitől, vagyis a pandémia válság alatt forrásexpanzió helyett forrás-restrikciót, sőt bevételelvonást alkalmaz a magyar kormány. A települések szintjén ellátott közfeladatok így egyre inkább kikerülnek a települési önkormányzatok hatásköréből, amely óriási felelősséget ró a központi kormányzatra.

A speciális magyar önkormányzati viszonyok kapcsán azonban lényeges hangsúlyozni, hogy az ismétlődő kormányzati beavatkozások egy olyan országban történnek, amely 100 éve tartós erőforrás deficitben van, világháborúk, helytelen, nem adaptálható gazdasági modellek (szocialista tervgazdasági rendszer, 2010 előtti neoliberális piacgazdasági átmenet) rombolták az ország szellemi, anyagi, infrastrukturális és intézményi alapjait, melyek következtében az államháztartás lokális alrendszerének optimalizálása is egy összetett feladattá vált, más országok modelljei erős fenntartásokkal adaptálhatók. Sőt, az optimális magyar önkormányzati-finanszírozási rendszer formálása elhúzódó folyamat, amelyre a világválság (is) kedvezőtlen hatásokat gyakorolt.

IRODALOMJEGYZÉK

- Abakah, Emmanule – Caporale, Guglielmo – Gil-Alana, Luis: *The impact of containment measures and monetary and fiscal responses on US financial markets during the COVID-19 pandemic*, Heliyon, 2023/5, e15422. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15422>
- Ahrens, Thomas – Ferry, Laurence: *Financial resilience of English local government in the aftermath of COVID-19*, Journal of Public Budgeting Accounting – Financial Management, 2020/5, 813–823. <https://doi.org/10.1108/jpbafm-07-2020-0098>
- Baranyai Nóra – Barsi Boglárka – Finta István – Kovács Katalin – Pálné Kovács Ilona: *Önkormányzati szerepvállalás, mozgáster és reziliencia a COVID-19 járvány során*, KRTK Regionális Kutatások Intézete, 2021.
- Barbera, Carmela – Guarini, Enrico. – Steccolini, Ileana: *Italian municipalities and the fiscal crisis: four strategies for muddling through*, Financial Accountability and Management, 2016/3, 335–361. <https://doi.org/10.1111/faam.12088>
- Bouhlel, Sofian: *Role of Hungarian Local Governance in Responding to COVID-19 Crisis*, Institutiones Administrationis, 2021/1, 104–114. <https://doi.org/10.54201/iajas.v1i1.12>
- Canelli, Rosa – Fontana, Giuseppe – Realfonzo, Riccardo – Passarella, Marco: *Are EU policies effective to tackle the COVID-19 crisis? The case of Italy*, Review of Political Economy, 2021/3, 432–461. <https://doi.org/10.1080/09538259.2021.1876477>
- Chatterjee, Vaswati – Arapis, Theodore: *Examining COVID-19 response among local governments through the political market framework*, Journal of Emergency Management, 2023/7, 111–131. <https://doi.org/10.5055/jem.0755>
- Fabbrini, Federico: *The legal architecture of the economic responses to COVID-19: EMU beyond the pandemic*, JCMS Journal of Common Market Studies, 2021/1, 186–203. <https://doi.org/10.1111/jcms.13271>
- Fekete Károly – Dombi Gábor– Oláh Miklós: *Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában*, Területi Statisztika, 2021/3, 337–355. <https://doi.org/10.15196/TS610304>
- Hegedűs Szilárd – Lentner, Csaba: *Comparative analysis of budgetary indicators of European municipal subsystems in the post-crisis term between 2009–2018*, Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly, 2020/1, 112–133. https://doi.org/10.35551/PFQ_2020_1_8
- Heimberger, Philipp: *This time truly is different: The cyclical behaviour of fiscal policy during the COVID-19 crisis*, Journal of Macroeconomics, 2023, 76, 103522. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2023.103522>
- Jong, Maarten – Ho, Alfred: *Emerging fiscal health and governance concerns resulting from COVID-19 challenges*, Journal of Public Budgeting Accounting – Financial Management, 2020/1, 1–11. <https://doi.org/10.1108/jpbafm-07-2020-0137>
- Keyes, Laura– Jang, Hee– Dicke, Lisa – Shi, Yu: *Emerging from disruptions and ambiguities: Understanding local government innovative responses during the challenges of the COVID-19 pandemic*, Chinese Public Administration Review, 2022/4, 252–261. <https://doi.org/10.1177/15396754221115803>
- Kisin, Jovana– Mašović, Azemina – Ignjatović, Jelena: *Growing public debt as a result of the COVID-19 pandemic in the Western Balkans region: The case of North Macedonia and Serbia*, Poslovna Ekonomija, 2021/2, 66–85. <https://doi.org/10.5937/poseko20-35315>
- Kong, Wenping: *Research on the influence of local government debt on enterprise debt financing*, Frontiers in Business Economics and Management, 2023/2, 65–70. <https://doi.org/10.54097/fbem.v7i2.4792>
- Lentner, Csaba – Hegedűs, Szilárd: *The Development History and Economic Characteristics of the Hungarian Local Tax System from the Change of the Regime until the Pandemic*, Institutiones Administrationis Journal of Administrative Science, 2022/2. <https://dx.doi.org/10.54201/iajas.v2i2.53>

- Kornai János–Maskin, Eric–Gérard, Roland: *A puha költségvetési korlát I-II*, Közgazdasági Szemle, 2022/1, 94–132. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.1.75>
- Milovanović, Goran–Radisavljević, Goran–Milanović, Sandra: *Changes in fiscal deficit and public debt of the Republic of Serbia during the COVID-19 pandemic period*, Facta Universitatis Series Economics and Organization, 2022, 213–228. <https://doi.org/10.22190/fueo220203016m>
- Olaoye, Olumide – Zerihun, Mulatu: *Mitigating the impact of a pandemic: A time-varying-parameter structural VAR (TVP-SVAR) and time-varying Granger causality estimations*, African Journal of Economic and Management Studies, 2024/1, 104–131. <https://doi.org/10.1108/ajems-05-2023-0179>
- Pakhnenko, Olena – Brychko, Maryna – Shalda, Anzhelika: *Financial support of communities during the COVID-19 pandemic*, Financial Markets Institutions and Risks, 2022/3, 83–92. [https://doi.org/10.21272/fmir.6\(3\).83-92.2022](https://doi.org/10.21272/fmir.6(3).83-92.2022)
- Patrzalek, Leszek – Galecka, Małgorzata: *The impact of the COVID-19 pandemic on subnational finance: Polish experience*, Studies in Logic Grammar and Rhetoric, 2022/1, 499–516. <https://doi.org/10.2478/slgr-2022-0025>
- Perez, Victoria– Benitez, Joseph – Ross, Justin: *Too small to fail: The role of Medicaid in mitigating pandemic-related fiscal strain on local governments*, Public Budgeting – Finance, 2021/3, 74–97. <https://doi.org/10.1111/pbaf.12298>
- Permasari, Vetty – Nadjib, Mardiaty– Sjaaf, Amal– Besral – Anjani, Adinda: *The response of local governments in financing related to the COVID-19 pandemic: A literature review*, Journal of Public Health Research, 2022/2. <https://doi.org/10.4081/jphr.2021.2620>
- Pocsai Erzsébet – Vasvár Tamás: *Kontrollok az önkormányzati hitelezésben – az elmúlt évtized tanulmányai*, Közgazdasági Szemle, 2024/71, 881–914. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2024.9.881>
- Porte, Caroline – Jensen, Mads: *The Next Generation EU: An analysis of the dimensions of conflict behind the deal*, Social Policy and Administration, 2021/2, 388–402. <https://doi.org/10.1111/spol.12709>
- Rahman, Yozi– Rahmayani, Dwi – Hapsoro, Bayu: *Public debt sustainability in Indonesia after financial crisis and during COVID-19 pandemic*, International Journal of Sustainable Development and Planning, 2023/1, 229–235. <https://doi.org/10.18280/ijdp.180124>
- Stawska, Jana – Miszczyńska, Krysztof: *The impact of monetary and fiscal policy variables on the EU economic growth: Panel data analysis*, Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues, 2022/4, 380–395. [https://doi.org/10.9770/jesi2022.9.4\(20\)](https://doi.org/10.9770/jesi2022.9.4(20))
- Šoltés, Viktor– Stofkova, Jana– – Durica, Jakub: *Impact of the global COVID-19 pandemic on the use of local government funds*, SHS Web of Conferences, 2021, 129, 01028. Elérhető: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2021/40/shsconf_glob2021_01028/shsconf_glob2021_01028.html (Letöltés ideje: 2025.12.13.)
- Vasvári, Tamás: *Bailout of local governments in Hungary: short- and long-term effects*, Conference Paper, 2018. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/323416100_Bailout_of_local_governments_in_Hungary_short-_and_long-term_effects (Letöltés ideje: 2025.12.13.)
- Vasvári, Tamás: *Hardening the budget constraint: Institutional reform in the financial management of Hungarian local governments*, Acta Oeconomica, 2020/4, 571–592. <https://doi.org/10.1556/032.2020.00037>
- Zahariev, Andrey – Radulova, Anelia – Aleksandrova, Alexandra – Petrova, Mariana: *Fiscal sustainability and fiscal risk in the EU: Forecasts and challenges in terms of COVID-19*, Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues, 2021/3, 618–632. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(39\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(39))
- Zhang, Dongyang: *Fiscal policy benefits and green recovery of firms: An experimental exploration of Chinese listed firms in post-COVID-19*, Economic Change and Restructuring, 2021/5, 2921–2942. <https://doi.org/10.1007/s10644-021-09344-6>

•
Tánczos György: Energialény 1